

<https://doi.org/10.15407/sofs2021.02.064>

УДК 001.89+001.38

О.С. ПОПОВИЧ, доктор економічних наук, головний науковий співробітник,
ДУ «Інститут досліджень науково-технічного потенціалу
та історії науки ім. Г.М.Доброва НАН України»,
бульвар Тараса Шевченка, 60, Київ, 01032, Україна,
e-mail: olexandr.popovych@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0001-5906-8358>

С.О. ЖАБІН, кандидат історичних наук, старший науковий співробітник,
ДУ «Інститут досліджень науково-технічного потенціалу
та історії науки ім. Г.М.Доброва НАН України»,
бульвар Тараса Шевченка, 60, Київ, 01032, Україна,
e-mail: zh_s@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0003-2857-9686>

В.І. КЛІМЕНКОВА, аспірант,
ДУ «Інститут досліджень науково-технічного потенціалу
та історії науки ім. Г.М.Доброва НАН України»,
бульвар Тараса Шевченка, 60, Київ, 01032, Україна,
e-mail: vitaklimenkova@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0003-2147-6369>

МОЛОДЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНИ ПРО РЕФОРМУВАННЯ АКАДЕМІЇ

Статтю присвячено проблемі реформування Національної академії наук України, яка залишається актуальною протягом останніх 30 років. Виходячи з того, що для збереження академічної науки як центральної частини національної інноваційної системи необхідним є поповнення її молоддю та забезпечення спадкоємності в науці, в 2021 році авторами проведено соціологічне опитування молодих вчених. Мета дослідження — виявити та узагальнити думки молодих учених, які працюватимуть в науці в найближчі 20—30 років, щодо питань забезпечення умов плідної праці, підвищення престижності наукової професії та реформування НАН України. Стаття присвячена в основному аналізу відповідей респондентів на питання «Чи поділяєте Ви думку про необхідність реформування НАН України? Вкажіть, яким чином має проходити реформа». Проаналізовано відповіді 350 респондентів із загаль-

Цитування: Попович О.С., Жабін С.О., Кліменкова В.І. Молодь Національної академії наук України про реформування Академії. *Наука та наукознавство*. 2021. № 2 (112). С. 64—76. <https://doi.org/10.15407/sofs2021.02.064>

ної чисельності 2082 дослідників віком до 35 років (що працювали в НАН України на момент проведення опитування), які заповнили поміщену у відкритому доступі Google-анкету.

Відзначено значне розходження думок респондентів щодо необхідності реформування НАН України: 58 % вважають, що реформування необхідно, 21,1 % відповіли, що потреби в цьому немає, 14 % сумніваються, і їм важко відповісти на це питання. Переважна більшість респондентів вважає, що вкрай недостатнє фінансування є причиною багатьох негараздів і проблем. Хоча більшість респондентів висловились за реформування НАН України, їх уявлення про те, якою повинна бути ця реформа, виявились досить різними, а часом прямо протилежними — від пропозицій не поспішати з реформами до їх кардинального прискорення, або від застережень щодо неприпустимості передачі інститутів Академії до університетів до вимоги, щоб НАН України перебрала на себе від МОН повноваження з управління науковою сферою, зокрема контролю атестації наукових кадрів вищої кваліфікації. На думку багатьох респондентів, ключовим напрямом реформування має стати дебіюрократизація управління наукою.

На підставі результатів опитування автори зробили низку висновків: значна частина молодих дослідників НАН України відчуває потребу в реформуванні, хоча їхня частка істотно зменшилась порівняно з 2004 роком; серед респондентів немає єдності поглядів щодо напрямів реформування і втрачається схильність до «реформування заради самого реформування»; стан НАН України викликає занепокоєння у значної частки молодих учених, і тому вони потенційно готові взяти на себе відповідальність за розвиток академічної науки в Україні; окремі пропозиції респондентів можна реалізувати лише за участі та підтримки держави (наприклад, у частині збільшення обсягу фінансування науки); деякі пропозиції вимагають зміни управлінських методів і процедур на рівні Президії НАН України і наукових інститутів, інші — свідчать про необхідність оздоровлення соціально-психологічної атмосфери і дотримання етичних норм у суспільстві, включаючи наукове співтовариство.

Ключові слова: молоді дослідники, опитування, респондент, реформування НАН України, фінансування, ради молодих учених.

Вступ. Вислів, що «молодь — наше майбутнє» повторюється настільки часто, що починає в очах багатьох людей звучати майже як тривіальна загальна фраза, яка нікого і ні до чого не зобов'язує. Але, предметно вивчаючи об'єктивні закономірності еволюції кадрового потенціалу науки (див., наприклад, [1—6]), ми переконалися, що сьогодні вітчизняна наука перебуває в такому стані, коли нехтування цією загальновідомою істиною, ігнорування проблем, що виникли із забезпеченням поповнення науки молоддю, набувають катастрофічних рис і можуть призвести до практично незворотних наслідків. Зокрема, підраховано, що чисельність молоді, яка приходить у науку України, стає вже меншою, ніж кількість тих, хто помирає природною смертю (таке співвідношення склалося між віковою структурою дослідників і темпами молодіжного поповнення [6]). Тобто в прямому сенсі відбувається процес *вимирання вітчизняної науки*, навіть якщо не враховувати те, що значна частина дослідників молодшого і середнього віку покидає наукові колективи, виїжджаючи за кордон або переходячи до інших сфер діяльності [4—7]. Прогнозно-аналітичні дослідження свідчать, що навіть не для нарощування кадрового потенціалу нашої науки, а лише для його стабілізації необхідні екстраординарні заходи, які забезпечили б істотне підвищення

престижності професії науковця і значне збільшення притоку молоді в науку. Ці проблеми характерні не тільки для української науки в цілому, а й для НАН України зокрема [7], їх розв'язання — одне з найважливіших завдань реформування Академії.

Науковці ДУ «Інститут досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки ім. Г.М. Доброва» постійно приділяють увагу вивченню ставлення дослідників до вищезгаданих проблем. Так, питання щодо напрямів розвитку Національної академії наук України вивчалось у тому числі в процесі соціологічного опитування, організованого ними в 2003—2004 роках [8], 17,6 % респондентів якого склали науковці віком до 30 років.

Загострення ситуації з молодіжним поповненням Академії вимагає більш глибокого вивчення реального місця молоді в наукових колективах, її прагнень і уявлень про напрями розвитку, які не можна не брати до уваги при здійсненні реформ. Для цього й було організовано соціологічне опитування в період з 12 лютого по 5 квітня 2021 року, результати якого аналізуються в цій роботі.

Метою статті є узагальнення результатів вищезгаданого соціологічного опитування для того, щоб забезпечити можливість врахування позицій та ідей молодих дослідників при здійсненні реформ у НАН України.

Вклад основного матеріалу. За підтримки Президії НАН України автори за допомогою поміщеної у відкритому доступі Google-форми провели соціологічне опитування, в якому взяли участь 350 молодих науковців Академії¹. Респондентам пропонувалось дати оцінку соціально-психологічного клімату в колективах і організації дослідницької роботи, а також висловити власне ставлення до проблем престижності та привабливості роботи в інститутах Академії та напрямів її реформування. Слід зазначити, що на відміну від робіт [9, 10], при виконанні яких до опитувань залучались молоді науковці всієї України, в останньому випадку ми зосередились на тих, хто працює в установах НАН України. Аналіз отриманих результатів нині тільки розпочинається, і предметом цієї першої публікації є узагальнення відповідей на питання: **«Чи поділяєте Ви думку про необхідність реформування НАН України? Вкажіть, яким чином має проходити реформа».**

Більшість респондентів (58 %) вважають, що реформування необхідне. (зауважимо, що згідно з результатами опитування 2004 року [8] 76% дослідників НАН України вважали реформування Академії потрібним). 21 % опи-

¹ Це приблизно 17 % їх нинішньої загальної кількості — решта не знайшла можливості заповнити Google-анкету (можливо тому, що нам не вдалося їх про це повідомити, хоча ми зверталися по допомогу і до відділень Академії, і до рад молодих учених). Однак ми виходимо з того, що це найбільш активна частина наукової молоді і наше дослідження є достатньо репрезентативним. Основну масу опитаних складають представники секції фізико-технічних і математичних наук — 215 осіб, секції суспільних і гуманітарних наук — 64 особи, найменш залученою до опитування виявилась молодь секції хімічних і біологічних наук — лише 33 молодих дослідника.

таних відповіли, що вони взагалі не вважають за потрібне реформування НАН України, 14 % — що сумніваються і їм важко відповісти на це питання. Дехто з них вважав за потрібне обґрунтувати свою позицію. Наприклад, один із респондентів написав: «Ми вже пережили кілька «реформ», і нічим хорошим вони не закінчились»; інший: «Я вважаю, що потрібно нормальне фінансування, як вказано в законодавстві, тобто мінімум 1,7 % від ВВП, а не 0,4 %. Якщо немає фінансування, реформи мало допоможуть»; ще один висловився коротше: «Фінансуйте нормально і нічого міняти не треба буде». Кілька подібних відповідей: «Потрібна фінансова реформа, ніякі інші реформи не будуть потрібні»; ще один варіант: «Реформування без значного збільшення фінансування науки не потрібне» і т. п. Цей результат можна трактувати по-різному: з одного боку, він може свідчити, що приблизно 20÷35 % молодих дослідників Академії не надто замислюються про напрями її подальшого розвитку, з іншого — що принаймні така їх частка працює в колективах, для яких характерна нормальна творча атмосфера, в ній вони почуваються достатньо комфортно, не бачать перепон своєму професійному зростанню, а тому у них викликає тривогу перспектива реформ, які могли б цю атмосферу зруйнувати.

Напевне, саме з таких міркувань 21,5 % молодих науковців були менш категоричними: «Поділяю частково і обмежено. Шляхом омолодження керівництва, зменшення адміністративного апарату, забезпечення прозорості проведення конкурсів»; або: «Не знаю. Якщо так, то точно не в такий спосіб, у який відбувається реформа». Або: «Поділяю, проте не радикально, треба дати більше можливостей молоді себе реалізувати».

Поміркувану позицію респондента демонструє і така відповідь: «Певним чином так. Необхідне оновлення. Але є побоювання, що під цим розуміють розформування та приєднання до МОН. Хоча можливість мати установи суто для наукових досліджень — це дуже круто, адже мати викладацьке навантаження і паралельно робити науку не завжди і не у всіх напрямках можливо». На наш погляд, це дуже слушна думка, адже ще великий Лейбніц, який, кажуть, і переконав колись Петра I в необхідності створення академії наук, говорив про це ще в 1700 році при заснуванні Пруської академії наук — він дякував курфюрста за те, що той зрозумів, що наука прийшла вже до такого етапу розвитку, коли неможливо займатися наукою як хобі або як доповненням до основної роботи, вона вимагає повної віддачі і стає для вченого основним професійним заняттям. Саме для цього, за твердженням Готфріда Вільгельма Лейбніца, і створюються академії наук. Зрозуміла і тривога респондента з приводу «приєднання до МОН» — передача академічних інститутів до університетів, напевне, зміцнила б останні, але для Академії це було б повернення у «долейбніцевські» часи.

На вищезгадане питання давалися відповіді і на такого типу: «Поділяю частково і обмежено. Шляхом омолодження керівництва, зменшення адміністративного апарату, забезпечення прозорості проведення конкурсів»; або:

«Поділяю, якщо зміни будуть тільки на краще. Також вважаю, що проводити реформу необхідно з урахуванням поглядів провідних учених країни».

Хоча більшість опитаних висловились за реформування Національної академії наук України, але їх уявлення про те, якою повинна бути ця реформа, виявились досить різними, часом прямо протилежними. Серед тих, хто написав, що він (вона) однозначно підтримує потребу в реформуванні, були й такі, які всю його сутність зводили до необхідності підвищення заробітної плати, закупівлі обладнання, підвищення загального рівня фінансування науки. Тобто аргументи у них були фактично ті ж самі, що й у тих, хто вважав, що при належному фінансуванні ніяких реформ не потрібно.

Опитування свідчить також про те, що значна частина молодих дослідників ще не визначилась у своїх поглядах на реформування Академії: на питання, чи потрібно реформувати Академію, 14 % відповіли «важко сказати», а один із респондентів написав: *«Так, реформи потрібні, але важко сказати, яким чином»* — чесно висловивши сумніви, як власні, так і багатьох своїх ровесників.

Дехто намагався ґрунтовно сформулювати своє бачення реформи: *«Поділяю. Сподіваюся, нове керівництво НАНУ надасть поштовх науці в Україні. Перш за все, хотілося б писати менше звітів (звіт за квартал, за півріччя, за рік, за минулий рік, план на майбутній рік і так далі). Менше паперової роботи, більше наукової. Діджиталізація науки — це, перш за все, оформлення тих чи інших звітів в електронному варіанті, і головне, їх завірення керівництвом в електронний спосіб (бо надзвичайно багато часу йде на збирання підписів — вченого секретаря, чи директора, чи бухгалтера, чи відділу кадрів). Особливо коли потрібні підписи всіх керівників установи... набагато простіше і швидше, і так, як це робиться в світі, — надсилається звіт керівникові, коли той підтверджує, що все гаразд, автоматично на підпис директору чи в потрібний відділ, і все — не покидаючи робоче місце і не вистоюючи під кабінетом з друкованими листками. І ще потім треба штамп поставити в канцелярії та занести до журналу із реєстраційним номером... Все це має бути електронно, в декілька кліків, тоді буде більше часу для науки, а не папірців».* Напевне, бюрократичне папіротворення вже настільки «дістало» цього респондента, що саме в його ліквідації він бачить найважливіший напрям реформування Академії.

Ще один із молодих науковців більш лаконічно сформулював своє бачення реформи у вирішенні трьох основних завдань: *«1. Збільшити фінансування. 2. Забезпечити необхідним обладнанням і літературою. 3. Зменшити бюрократичне навантаження».* Більш розлоге формулювання у іншого автора: *«Реформа потрібна. 1. Збільшення прозорості розподілу фінансування і проведення конкурсів. 2. Перехід від фінансування установ до фінансування наукових груп, грантове фінансування — кошти мають отримувати вчені, які працюють, а не які числяться в штатному розписі. 3. Зменшення бюрократичного навантаження, перехід до європейської практики звітності публікаціями (якщо вони надруковані у визнаних виданнях, наприклад Q1-Q3). 4. Збільшення участі представ-*

ників установ у прийнятті рішень НАН, наприклад, як це відбувалось при виборах Президента НАН, тільки для значно ширшого кола питань».

Або така відповідь: «Безсумнівно поділяю. Реформування НАНУ для мене це: 1. Моніторинг і оптимізація використання ресурсів Президією загалом і установами зокрема. 2. Осучаснення процедур засідань учених рад, відділів, обговорення праць тощо. 3. Перегляд процедури захисту дисертацій, вона застаріла і потребує фінансових затрат, не сумірних із заробітком. 4. Максимальне використання можливостей Інтернету: соціальні мережі, сторінки установ, електронні профілі вчених, електронні публікації праць тощо. 5. Максимальне висвітлення в електронних і паперових ЗМІ роботи НАНУ».

Як бачимо, найчастіше у відповідях на це питання в тій чи іншій формі звучить знову ж таки потреба в організації належного фінансування досліджень: «Вважаю, реформування необхідним. Особливу увагу варто приділити фінансуванню та комерціалізації наукових досліджень»; «Збільшення фінансування, збільшення ефективності, боротьба з бюрократією та недоброчесністю» і тому подібне.

Інші бачать основний напрям реформування в розподілі наявних коштів: «Необхідним є новий підхід у розподілі фінансування між установами НАНУ за результатами акредитації та новий підхід в акредитації установ». Напевне, цей респондент щиро переконаний, що недофінансування його власного інституту зумовлене тільки тим, що несправедливо розподіляються кошти на рівні Президії НАН України, або вважає, що інші напрями досліджень значно менш важливі, ніж ті, в яких працює він. Очевидно саме з подібних міркувань один із «найбільш рішучих» вважає, що реорганізація Академії має звестися до «ліквідації Президії та зростання автономності інститутів». Можна тільки поспівчувати наївності таких уявлень (на щастя, вони поодинокі).

Дещо дивним видається і така пропозиція одного з молодих науковців: «На мою думку, потрібно скоротити кількість співробітників, що збільшить фонд заробітної плати». Напевне, він не знає, що чисельність дослідників в Україні за роки незалежності вже скоротилась у шість разів, тож у нас сьогодні на мільйон населення припадає в 5 разів менше дослідників, ніж у Німеччині, і більш ніж учетверо менше, ніж у США та Великій Британії. Водночас саме цей параметр вважається мірилом здатності країни до інноваційного розвитку, його передусім беруть до уваги інвестори, приймаючи рішення про інвестиції у високотехнологічне виробництво в цій країні.

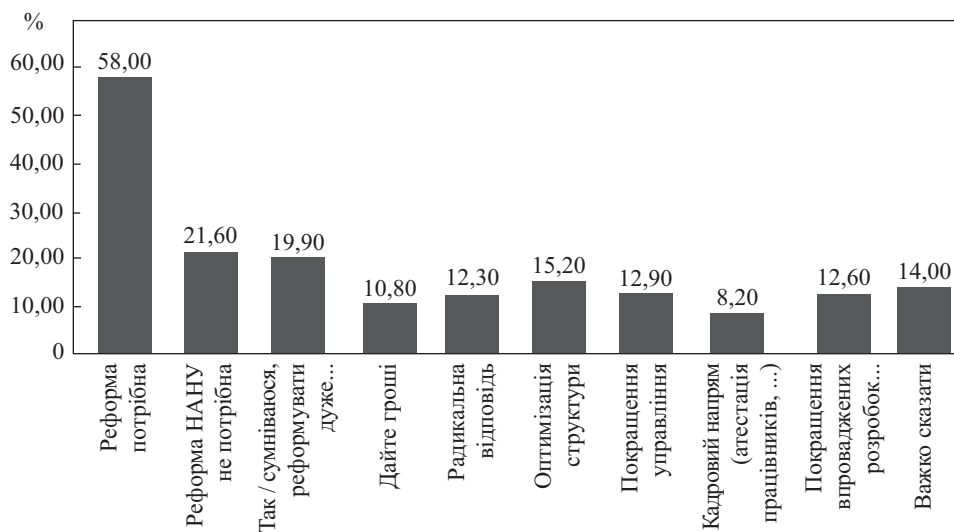
Але подібні ідеї — скоріше виняток, ніж правило. Слід зауважити, що при всьому розмаїтті думок і пропозицій молодих дослідників Академії у переважній їх більшості в тій чи іншій формі присутня проблема вкрай недостатнього фінансування наукових досліджень. Один із них, наприклад, формулює основні засади реформування так: «Потрібно змінити ставлення влади до науки. Якщо вони не почнуть поважати науку та науковців, наша країна через декілька десятиліть перетвориться на якусь «бананову республіку».

Це зовсім не означає, що вони вважають, нібито в НАН України все гаразд. Серед відповідей на питання про доцільність реформування Академії є й таке: *«Так. Ліквідація науково неспроможних установ. Критичне: збільшення фінансування. Закупівля обладнання. Регулярна зміна керівництва. Нові кадри на керівних посадах. Жінки в Президії!»*; або: *«Залишити лише справжніх науковців. Звільнити нерезультативних»*; *«Правильне, справедливе оцінювання роботи і стане мотивацією до збільшення здобутків <...> не зрозуміло, чому двоє на одній і тій самій посаді з однаковою зарплатнею показують абсолютно різні результати, коли один публікує 10 статей на рік, а інший — 0»*. Отже, серед них є й такі, хто впевнений у наявності в НАН України науково неспроможних установ. Звичайно, це можна пояснити і впливом некомпетентних звинувачень, до яких вдаються схильні до «красивої фрази» журналісти у засобах масової інформації, але не можна заперечувати й те, що автори подібних оцінок, які працюють в інститутах Академії, бачать таку наукову неспроможність поруч із собою. В будь-якому разі це питання, яке вимагає уваги і належного реагування. Один із наших респондентів сформулював свою позицію так: *«Потрібно зробити ребрендинг Академії, перетворити її на привабливу, цікаву, надихаючу, сучасну установу, де хочеться працювати, випробувати свої сили і залишитися якнайдовше»*.

Хоча понад 80 % опитаних заявили, що взагалі не зустрічались із випадками корупції, втім одна з відповідей на питання про реформування Академії була такою: *«Основна проблема — корупція! Також потрібно зменшувати бюрократичні аспекти з документами та оформленням»*. Отже, проблема корупції не є типовою для НАН України, але все ж таки існує, і, мабуть, саме вона доводить молодих науковців, які з нею стикаються, майже до відчаю, який віддзеркалюється у відповіді: *«Повністю розігнати!»*; або: *«Зруйнувати Академію наук, її врятувати на сьогоднішній день нереально. Молоді науковці не приходять, це крах усієї науки в будь-якій країні»*. Таких відповідей, що свідчать про крайній відчай автора, лише дві на 350 анкет, але це все одно сигнал тривоги, який вимагає адекватного реагування.

Відповіді, в яких пропонуються певні радикальні зміни, в тому числі й такі, як *«невідворотність покарання керівників за корупцію та плагіат»*, *«демократичні вибори член-корів та академіків, а не призначення за посадою»*, *«обмеження роботи віком до 70 років на державних керівних посадах»*, *«омолодження складу Президії НАН України, обмеження віком до 75 років»* і тому подібні ми об'єднали в представлену на рис. групу «радикальна відповідь». У групу «покращення управління» об'єднано пропозиції щодо посилення прозорості, демократизації, дебюрократизації, «менше звітів», омолодження керівництва, обмеження термінів посад тощо.

Як бачимо, 15,2 % опитаних вважають основним напрямом реформування Академії вдосконалення системи управління нею: *«Більше молоді в Президії. Знищення пожиттєвих посад. Відправлення на пенсію вчених з керів-*

Розподіл варіантів відповідей молодих дослідників на питання «Чи поділяєте Ви думку про необхідність реформування НАН України? Вкажіть, яким чином має проходити реформа?»

них посад після досягнення віку 80 років». Або: «1) омолодження складу Президії НАН України, обмеження віком до 75 років; 2) обмеження перебування на державних керівних посадах віком 70 років; 3) зміна форми управління від адміністративно-командної до цільової; 4) проведення політики відкритості та прозорості у прийнятті рішень; 5) демократичні вибори член-корів та академіків, а не призначення за посадою; 6) справедливість у спірних питаннях; 7) невідворотність покарання керівників за корупцію та плагіат». Ще одна ідея: «Зменшення кількості членів Президії та укрупнення інститутів». Один із респондентів обґрунтовує подібну ідею: «Що стосується керівництва інститутів НАНУ і навіть відділів чи завідувачів кафедр — ніде в Європі й Америці я не бачив, щоб хтось позитивно займав таку посаду! Ніде! Мені дуже подобається, що навіть завідувачі кафедр університетів змінюються кожні 2—4 роки, тобто є група професорів на кафедрі і кожен стає завідувачем кафедри на якийсь термін, потім інший, і так по колу... А в нас? Якщо тебе обрали — то аж до пенсії, а іноді й до смерті. Мені здається, що така зміна керівництва надасть поштовх для змін: кожний новий керівник буде намагатися внести щось своє, щось нове, і відтак буде якийсь прогрес, а не застій».

Хтось (напевне з установи, в якій переважають прикладні дослідження) бачить такі цілі реформи: «Оптимізація структури, комерціалізація досліджень, які в значній мірі мають виходити на ринок. Підвищення конкурентоздатності наукової діяльності в Україні на світовому ринку. Сформувані стратегію розвитку наукових кадрів в Україні та зменшити їх відтік, популяризувати науку та наукову діяльність, щоб в аспірантуру почало більше вступати

молодих людей». Або в тому ж дусі: «Насамперед потрібно запровадити реформи з метою залучення інвестицій, що сприятиме покращенню умов праці, підвищенню зарплати, а також призведе до притоку нових наукових кадрів».

Є й пропозиції щодо доцільності та напрямів реформування більш загального плану: «Так, шляхом об'єднання НАНУ з галузевими академіями»; або: «НАН має перебрати на себе від МОН повноваження з управління науковою сферою, зокрема контроль атестації наукових кадрів вищої кваліфікації. НАН має стати справжньою республікою вчених, де зможе знайти себе кожен науковець незалежно від відомчої належності». Водночас знайшовся серед наших респондентів один, який вважає доцільним передати всі інститути Академії університетам.

Наявність різних точок зору свідчить про необхідність дискусій та вироблення зважених і зрозумілих усім позицій. Не позбавлена сенсу в цьому плані й така думка, висловлена одним із опитаних: «Повинен бути присутній момент надання більших привілеїв та реального впливу радам молодих учених як на місцях, так і на вищому рівні; також реформа не повинна містити слово «скорочення» (або лицемірне «оптимізація») для установ із проблемним фінансуванням, але чудовою науковою результативністю». І ще одне: «Реформування необхідне. Реформа має відбуватись системно, із залученням досвідчених експертів».

Це цілком відповідає тому, що сказав у своєму нещодавньому інтерв'ю президент НАН України А.Г. Загородній: «НАН України — велика, складна, розгалужена організація з історією, традиціями, науковими школами, яких ми не маємо права втратити. Тому реформувати її потрібно дуже обережно, виважено і зі знанням справи, залишивши все найцінніше й найжиттєздатніше»².

Сподіваємось, що до участі в цьому процесі і до реалізації Концепції розвитку НАН України³ все більше залучатиметься наукова молодь, і її думки братимуться до уваги, особливо в тому, що стосується проблем, вирішення яких належить до компетенції Президії НАН України та її колективів. Хоча автори усвідомлюють, що справжні позитивні реформи таких складних і багатогранних систем, як НАН України, не можуть бути безкоштовними, і цілком погоджуються з думками з цього приводу, висловленими молодими дослідниками.

Висновки. Аналіз відповідей респондентів на відкрите питання «Чи поділяєте Ви думку про необхідність реформування НАН України? Вка-

² Президент НАНУ Анатолій Загородній: «У суспільстві існує величезний запит на конструктивні дискусії та наукові знання, і ми просто зобов'язані його задовольнити», «Зеркало недели», 4 квітня 2021 р. URL: <https://zn.ua> (дата звернення: 21.04.2021).

³ Концепція розвитку НАН України на 2014–2023 роки. Національна академія наук України, 2018. 68 с. URL: <https://www.nas.gov.ua/legaltexts/DocPublic/P-131225-187-1.pdf> (дата звернення: 21.03.2021).

жій, яким чином має проходити реформа?» дозволив авторам дійти таких висновків:

1. На сьогоднішній день значна частина молодих дослідників НАН України відчуває потребу в реформуванні, хоча є підстави констатувати, що їх частка істотно зменшилась порівняно з 2004 роком. Крім того, немає єдності поглядів щодо напрямів реформування і втрачається схильність до «реформування заради самого реформування».

2. Стан НАН України викликає занепокоєння у значній частки молодих учених, і тому вони потенційно готові взяти й на себе відповідальність за розвиток академічної науки в Україні.

3. Окремі пропозиції молодих учених можна реалізувати лише за участі та підтримки держави (наприклад, збільшення частки фінансування науки у ВВП).

4. Деякі пропозиції вимагають зміни управлінських методів і процедур на рівні Президії НАН України і наукових інститутів.

5. Окремі пропозиції свідчать про необхідність оздоровлення соціально-психологічної атмосфери і дотримання етичних норм у суспільстві, включаючи наукове співтовариство.

Хоча не всі пропозиції респондентів є реалістичними й напевне серед них трапляються такі, що висловлені через недостатню інформованість їхніх авторів, але, на наш погляд, цей зріз суспільної думки наукової молоді заслуговує на увагу НАН України. Розв'язання суперечностей між різними точками зору можливе лише в результаті пошуку консенсусу в процесі аргументованої дискусії. Її можна і потрібно організувати.

Проведене соціологічне опитування молодих учених дозволило отримати важливі емпіричні дані, які разом з іншою достовірною інформацією можуть служити надійною базою для підготовки ґрунтовних рекомендацій для наукової політики на рівні країни, Академії та наукових колективів. Аналіз результатів опитування буде продовжено.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Маліцький Б.А. Науково-технологічний потенціал України: сучасний стан та перспективи розвитку. *Наука та наукознавство*. 2015. № 2. С. 34—43.
2. Malitsky B., Kavunenko L. Search of Talent Youth for Science: Experience of Ukraine and Other Post Soviet Countries. *NATO Security Through Science, Series E Human and Societal Dynamics*, 2007. 325 p.
3. Попович О.С., Костриця О.П. Прогнозні оцінки еволюції вікової структури і чисельності дослідників в Україні на найближче десятиріччя. *Наука та наукознавство*. 2017. № 1(95). С.48—59. <https://doi.org/10.15407/sofs2017.01.048>
4. Попович О.С., Костриця О.П. Відновлення наукового потенціалу української науки: необхідність і реальні перспективи. *Наука та інновації*. 2017. № 4. Том 13. С. 5—13. <https://doi.org/10.15407/scin13.03.005>
5. Попович А.С., Костриця Е.П. *Эволюция кадрового потенциала науки: прогноз и регулирование*. Рига, LAP LAMBERT Academic Publishing RU, 2018. 82 с.

6. Костица Е.П. О влиянии возрастной структуры научных кадров на динамику их численности. Материалы Междунар. симп. «Национальные академии наук: современное состояние, перспективы развития, и приоритеты сотрудничества в рамках МААН» (6—7 июня 2019 г.). Киев: «Наш формат», 2019. С. 170—173.
7. Попович О.С., Костица О.П. Посилення негативних тенденцій в динаміці кадрового потенціалу НАН України. *Наука та наукознавство*. 2020. № 1(107). С. 22—33. <https://doi.org/10.15407/sofs2020.01.022>
8. Маліцький Б.А., Кавуненко Л.П., Ісакова Н.Б., Красовська О.В., Грига В.Ю. Функціонування і перспективи розвитку Національної академії наук України. (Короткий звіт про результати соціологічного опитування вчених). Київ: ЦДНТПН ім. Г.М. Доброва НАН України, 2005. 36 с.
9. Жабін С.О., Казьміна О.П., Вашуленко О.С., Соснов О.С. Аналіз даних соціологічного дослідження молодих вчених НАН України у 2015 році. *Наука та наукознавство*. 2016. № 2. С. 62—77.
10. Жабін С.О., Васильєв Г.С., Казьміна О.П., Соснов О.С., Білецький О.О. Професійні та соціальні проблеми науково-освітньої молоді за результатами соціологічного опитування (на прикладі НТУУ «КПІ імені Ігоря Сікорського»). *Наука та інновації*. 2017. № 13. С. 19—37. <https://doi.org/10.15407/scin13.05.019>

Одержано 17.04.2021

REFERENCES

1. Malitsky, B.A. (2015). Science and technology potential of Ukraine: the current state and development prospects. *Science and Science of Science*, 2, 34—43 [in Ukrainian].
2. Malitsky, B., & Kavunenko, L. (2007). Search of Talent Youth for Science: Experience of Ukraine and Other Post Soviet Countries. NATO Security Through Science, Series E Human and Societal Dynamics.
3. Popovych, O.S., & Kostyrytsya O.P. (2017). Estimates of the evolution of age structure and numbers of researchers in Ukraine for the forthcoming decade. *Science and Science of Science*, 1(95), 48—59. <https://doi.org/10.15407/sofs2017.01.048> [in Ukrainian].
4. Popovych, O.S., & Kostyrytsya O.P. (2017). Restoring the scientific potential of Ukrainian science: necessity and real prospects. *Science and Science of Science*, vol. 13, issue 4, 5—13. <https://doi.org/10.15407/scin13.03.005> [In Ukrainian]
5. Popovych, O.S., & Kostyrytsya O.P. (2018). *Evolution of human resources in science: forecast and regulation*. LAP LAMBERT Academic Publishing RU [in Russian].
6. Kostyrytsya, O.P. (2019). On the influence of the age structure of scientific personnel on the dynamics of their number. Proceedings from: *International Symposium “National academies of sciences: modern status, problems, prospects of developments and priorities of cooperation in framework”*. (pp. 170—172). Kyiv: “Nash format” [in Ukrainian].
7. Popovych, O.S., & Kostyrytsya O.P. (2020). Aggravation of negative tendencies in the dynamics of R&D personnel in the NAS of Ukraine. *Science and Science of Science*, 1(107), 22—33. <https://doi.org/10.15407/sofs2020.01.022> [in Ukrainian].
8. Malitsky, B., Kavunenko, L., Isakova, N., Krasovska, O., & Griga V. (2005). Functioning and prospects of development of the National Academy of Sciences of Ukraine (short report on the results of a poll of scientists). Kyiv: Dobrov Center for Scientific and Technological Potential and Science History Studies [in Ukrainian].
9. Zhabin, S.O., Kazmina, O.S., Vashulenko, O.S., & Sosnov, O.S. (2016). Analysis of data from a sociological survey of young scientists of the National Academy of Sciences of Ukraine in 2015. *Science and Science of Science*, 2, 62—77 [in Ukrainian].

10. Zhabin, S.O., Vasilyev, G.S., Kazmina, O.S., Sosnov, O.S., & Biletsky, O.O. (2017). Professional and social problems of young researchers and lecturers based on the opinion poll results (the case study of NTUU Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute). *Science and Innovation*, 13, 19–37. <https://doi.org/10.15407/scin13.05.019> [in Ukrainian].

Received 17.04.2021

O.S. Popovych, Dsc (Economics), chief researcher,
Dobrov Institute for Scientific and Technological Potential
and Science History Studies of the NAS of Ukraine,
60, Taras Shevchenko boulevard, Kyiv, 01032, Ukraine,
e-mail: olexandr.popovych@gmail.com
<http://orcid.org/0000-0001-5906-8358>

S.O. Zhabin, senior researcher,
Dobrov Institute for Scientific and Technological Potential
and Science History Studies of the NAS of Ukraine,
60, Taras Shevchenko boulevard, Kyiv, 01032, Ukraine,
e-mail: zh_s@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0003-2857-9686>

V.I. Klimenkova, post-graduate student,
Dobrov Institute for Scientific and Technological Potential
and Science History Studies of the NAS of Ukraine,
60, Taras Shevchenko boulevard, Kyiv, 01032, Ukraine,
e-mail: vitaklimenkova@gmail.com
<http://orcid.org/0000-0003-2147-6369>

YOUTH OF THE NATIONAL ACADEMY OF SCIENCES OF UKRAINE ABOUT THE REFORM OF THE ACADEMY

The article is devoted to the problem of reforming the National Academy of Sciences of Ukraine, which has retained the relevance over the past 30 years. Considering that the Academy science, being a core part of the national innovation system, cannot be preserved without the replenishment by youth and the continuity of generations in the science system, the authors conducted a sociological survey of young scientists in 2021. The purpose of the study is to identify and sum up the opinions of young scientists who are going to work in the science system in the next 20–30 years about ways of creating conditions for effective work, increasing the prestige of the researcher's profession and reforming the National Academy of Sciences of Ukraine. This publication is mainly devoted to the analysis of respondents' answers to the question "Do you share the opinion about the need to reform the NAS of Ukraine? Indicate how the reform should take place". The analysis covers 250 responses of the total 2082 researches younger than 35 (who worked in the NAS of Ukraine on the date of the interview) who filled out a publicly available Google questionnaire.

There was a significant divergence of respondent opinions about the need of reforms in the NAS of Ukraine: 58 % believe that the reform is necessary; 21.1 % say that they are not needed; 14 % are in doubt and it is difficult for them to answer this question. According to the overwhelming majority of respondents, too low funding is the cause of many troubles and problems. With the major part of respondents welcoming reforms in the NAS of Ukraine, their ideas on what kind of reform should it be proved to be quite different or even strictly opposite: from proposals of not rushing to reforms to the rapid acceleration of reforms, or from arguments that it cannot be permissible to transfer Academy institutes to universities to demands that the NAS of

Ukraine has to take over the current authorities of the Ministry of Education and Science of Ukraine regarding the science system management, including the control over the evaluation of the highly qualified research staff, etc. According to many respondents, a key direction of the reform must be de-bureaucratization of the science system management.

Results of the interview led the authors to the following conclusions: although a large part of young researchers from the NAS of Ukraine feels the need in reforms, this share is far lower than in 2004; there is not agreement among the respondents about directions of the reform, and they are less inclined to welcome “reforms for the sake of reforms”; as the situation in the NAS of Ukraine raises concern with a large part of young researchers, they are potentially ready to take on the responsibility for the development of Academy science in Ukraine; some of the respondents’ propositions can be realizable only by the involvement and support of the government (e. g. the one to increase the R&D funding); some propositions would require change in management methods and procedures at the level of the Presidium of the NAS of Ukraine or research institutions, others give evidence of the need to improve the social and psychological climate and observe ethical norms in the society, including the scientific community.

Keywords: *young researchers, interview, respondent, reforms in the National Academy of Sciences of Ukraine, funding, councils of young researchers.*